

POLEMIKA: Historici o důvodech invaze vojsk v roce 1968

 ustrcr.cz/polemika-historici-o-duvodech-invaze-vojsk-v-roce-1968

21. srpen 1968 zůstane navždy smutným dnem pro Československo, ale také dobrou připomínkou sovětských, respektive ruských mocenských snah v dějinách. Z hlediska historického by se už zdálo, že k srpnové invazi spojeneckých vojsk bylo řečeno a vybadáno vše. Opak je však pravdou...

Například zajedno nejsou současní historici v otázce, z jakého důvodu byla invaze spojeneckých vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 realizována? Jedna skupina odborníků zastává názor, že šlo o dlouhodobě připravovanou akci, jejímž pravým cílem bylo rozmístit tisíce vojáků sovětské armády na našem území a umožnit tak SSSR dotvořit s NDR, Polskem a Maďarskem, kde sovětské jednotky již dlouhou dobu pobývaly, obranný val na hranici se státy západní Evropy. Druhá skupina historiků se domnívá, že šlo opravdu jen o reakci na vývoj demokratizace československé

společnosti a možný odklon od komunistického zřízení. Rozmístění a pobyt sovětských vojsk už pak byl jen přidanou hodnotou celé invaze. Zeptali jsme se dvou renomovaných historiků a odborníků na toto téma – **Daniela Povolného** z Úřadu dokumentace a vyšetřování komunismu a **Prokopa Tomka** z Ústavu pro studium totalitních režimů – k jaké důvodové variantě při přepadení Československa se oni přiklánějí?

PhDr. DANIEL POVOLNÝ, Ph.D., pracovník Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV Policie ČR:

Na základě svých zkušeností, a to se problematikou roku 1968 a ČSLA zabývám již od roku 2000, se jednalo o reakci na aktuální vývoj v ČSSR. Je pravdou, že ze sovětské strany byly vznášeny požadavky na rozmístění sovětských vojsk v Československu již dříve, a že se tomu stranické a státní vedení ČSSR v čele s Antonínem Novotným bránilo. Často se například uvádí „umělé“ navýšení počtů ČSLA v roce 1966 převedením vojsk MV pod MNO, konkrétně Vnitřní stráže a Pohraniční stráže, aby se dostalo požadavkům Sovětů na takzvaný Československý front (součástí ČSLA vyčleněné podle operačního plánu pro útočné nebo obranné operace). Zapomíná se ovšem, že již 15. prosince 1965 byla uzavřena dohoda mezi ministrem obrany SSSR maršálem Rodionem Jakovlevičem Malinovským a ministrem národní obrany armádním generálem Bohumírem Lomským o výstavbě tří skladů

jaderné munice, kde se předpokládala přítomnost sovětské obsluhy (!), protože jinak by došlo k porušení připravované dohody o nešíření jaderných zbraní, o níž se tehdy mezi Sověty a Američany jednalo. V pozadí lze však také vytušit neochotu Sovětů svěřit jaderné hlavice přímo do rukou svých satelitů, což dokládají obdobné smlouvy uzavřené tehdy mezi SSSR a Maďarskem, NDR a Polskem. Následné „handrkování“ o tom, zda bude v Československu rozmístěno asi 8000 sovětských vojáků, nebo dvě divize, případně útvary a svazky o jiných celkových počtech, se Sovětům bezpochyby nelíbilo, ale o vítězi, přes československé protinávry, bylo rozhodnuto předem. Po dokončení skladů by se nejdříve v ČSSR „zabydlela“ obsluha a potom se mohla pod různými záminkami rozrůstat na potřebný počet.

Schopnost Sovětů prosadit si vůči svým spojencům to, co v zásadě potřebují, lze doložit právě na vzniku Střední skupiny sovětských vojsk v Československu. Když o něm 10. září 1968 spolu jednaly čs. a sovětská delegace v Moskvě, předseda Rady ministrů SSSR Alexej Nikolajevič Kosygin nejprve řekl předsedovi vlády Oldřichu Černíkovi zjevně nadsazenou cifru 250 000 vojáků. Černík se proti tomu ohradil se slovy, že 40–50 000 je maximum, nebo ať jedná s jiným premiérem. Kosygin poté slevil na 80–100 000 vojáků, a až po dalších jednáních se domluvil konečný počet 75 000 sovětských vojáků. Ovšem v okamžiku, kdy koncem ledna 1970 Černík přestal být předsedou vlády a kdy v čele ČSSR již nestáli hlavní představitelé obrodného procesu, nýbrž prosovětsky orientovaní lidé, nepřišel ze sovětské strany žádný oficiální požadavek na zvýšení počtu vojáků nad původně dohodnutý rámec. Další – úspěšné – příklady sovětské vyjednávací taktiky při prosazování svých zájmů v rámci Varšavské smlouvy lze objevit například v knize Matěje Bílého Varšavská smlouva 1969–1985. Vrchol a cesta k zániku.

PhDr. PROKOP TOMEK, Ph.D., ředitel Odboru výzkumu a vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů:

Politický vývoj v Československu v první polovině roku 1968 začal vzbuzoval vážné obavy v sovětském politickém vedení, stejně jako u představitelů režimů dalších zemí východního bloku. Z jejich pohledu mohl nebezpečný vývoj podkopat vůdčí roli komunistické strany a ohrozit zájmy, které Moskva v Československu měla. Socialismus moskevského typu byl uzavřeným mocenským systémem, který nesnel nějaké úpravy. Pokud by byl výrazněji liberalizován, zhroutil by se. To mohlo mít nepřijatelný dominový efekt i v sousedních zemích. Přestože šlo tedy primárně o politický problém, klíčovou roli v jeho řešení měly ozbrojené síly. V první řadě byly nástrojem zastrašení a donucení. Samotné invazi proto předcházely celkem tři pokusy o umístění vojenských jednotek Sovětské armády na československém území formou vojenských cvičení. Ty byly na jaře ještě zamýšleny na podporu československého komunistického vedení (zdravých sil) proti údajnému vnitřnímu nepříteli.

Nezávisle na tom projevoval Sovětský svaz dlouholeté snahy o rozmístění sovětských vojsk v Československu. Ve střední Evropě šlo o jedinou zemi, v níž sovětská vojska nebyla dislokována. Existovaly i pochybnosti o hodnotě Československé lidové armády v případném válečném konfliktu s NATO. Navíc se během jara 1968 začaly projevat v Československé lidové armádě tendence k samostatnému uvažování a k hájení československých státních zájmů. Smyslem rozmístění sovětských vojsk bylo jednak získání vojenské výhody v případě války mezi Východem a Západem a potom i vnitřní zajištění situace v Československu před nějakým

dalším nepřijatelným reformním politickými vojenským vývojem. Ve vojenské intervenci představovala firma „Varšavská smlouva“ jen politické krytí. Hlavní silou byla Sovětská armáda. Sovětský svaz byl politickým iniciátorem a zejména koordinátorem celé akce. Veliteli celé „operace Dunaj“ byli sovětští generálové a maršálové. Údajné ohrožení socialismu ze Západu bylo jen účelovou lží.

Podle dostupných dokumentů existovalo přísné oddělení politických a vojenských struktur. Plány intervence připravovalo sovětské vojenské velení od počátku dubna 1968 jako eventualitu. Vojenskou operaci schválilo sovětské politické vedení s tím, že provedení bylo zcela vojenskou věcí. Vojenská stránka celé krize byla samozřejmě významná. Ovšem vojáci v politickém systému sovětského typu hráli vždy jen roli nástroje. Primárním impulzem pro vojenské řešení tedy byly politické struktury Sovětského svazu s významnou podporou politických vedení satelitních zemí.

Tolik první dva historici, které jsme na téma skutečných důvodů pro invazi vojsk Varšavské smlouvy, respektive Sovětské armády do Československa v roce 1968, oslovili. Rádi v této polemické debatě budeme pokračovat, názory dalších odborníků jsou proto vítány.

Zpracoval MARTIN VACEK

Foto archiv Prokopa Tomka a ÚSTR